

Katarzyna Zaremba
Dorota Zbroszczyk

Religijność personalna młodzieży a poczucie bezpieczeństwa personalnego

Personal religiosity and personal safety of youth

Celem badań było określenie religijności młodzieży w świetle koncepcji religijności personalnej, a także określenie wybranych obszarów funkcjonowania jednostek w aspekcie poczucia bezpieczeństwa personalnego. Badania przeprowadzono wśród młodzieży akademickiej z wykorzystaniem sondażu diagnostycznego. Okazało się, że młodzież przejawia niski poziom religijności, biorąc pod uwagę wynik ogólny, jak również niskie wskaźniki w podskalach: wiara, moralność, praktyki religijne oraz self religijny. Porównując analizowane podskale religijności, okazało się, że badani najlepiej wypadli w aspekcie praktyk religijnych, co wiązało się między innymi z modlitwą, pogłębianiem wiedzy na tematy religijne oraz zaangażowaniem w życie kościoła. Badana młodzież cechowała się religijnością apersonalną opartą na naśladownictwie zachowań religijnych oraz instrumentalnej relacji z Bogiem. Zmienne religijności nie korelowały istotnie z poczuciem bezpieczeństwa w badanych obszarach.

Słowa kluczowe: religijność, wiara, relacja z Bogiem, poczucie bezpieczeństwa, bezpieczeństwo

The aim of the research was to assess the religiosity of youth in the context of the concept of personal religiosity and to determine selected areas of individuals' functioning in terms of personal security. The research was conducted among college students using a diagnostic survey. It was found that the youth displayed a low level of religiosity, considering both the overall score and low scores in sub-scales: faith, morality, religious practices, and self-religiosity. When comparing the analyzed sub-scales

of religiosity, it turned out that the participants performed best in terms of religious practices, which included aspects such as prayer, deepening their knowledge of religious topics, and involvement in church life. The surveyed youth exhibited impersonal religiosity based on the imitation of religious behaviors and an instrumental relationship with God. The variables of religiosity did not significantly correlate with the sense of security in the areas studied.

Key words: devotion, faith, relationship with God, complacency, safety

Wprowadzenie

Na przestrzeni dziejów aspekt religii i religijności rodził wiele kontrowersji w środowiskach społecznych. Mimo to człowiek poszukiwał wiedzy na temat Boga. Nawet prymitywne cywilizacje tworzyły bóstwa, którym oddawały cześć. Dzieje się tak bowiem człowiek ma „wmontowany instynkt” odkrywania źródła swojego pochodzenia, co pozwala na doświadczenie subiektywnego poczucia bezpieczeństwa. Nie ulega jednak wątpliwości, że religijność to czynnik chroniący zarówno w aspekcie poczucia bezpieczeństwa człowieka, ale też w kwestii podejmowania zachowań ryzykownych, takich jak zachowania antagonistyczne i zachowania przestępcze.

Życie w postmodernistycznym świecie wiąże się z doświadczeniem wielowersyjności i wieloaspektowości na wszystkich płaszczyznach funkcjonowania człowieka. Szczególnie trudnym pod tym względem jest aspekt etyczno-moralny, bowiem coraz silniej zaciera się granica między pięknem a brzydotą, dobrem i złem, prawdą i kłamstwem. Tę epokę M. Buber określił jako epokę bezdomności, w której brakuje stałego kontekstu funkcjonowania. Bowiem postmodernizm to czas, kiedy każdy na swój własny użytek konstruuje swoje konteksty: wartości, zasady stylu życia¹. Na ten stan ma wpływ obecna retoryka w przestrzeni publicznej, która wskazuje, że wartości religijne i moralne stają się przedmiotem dyskusji, skłaniającej młodych ludzi do swobodnych wyborów². Szczegół-

¹ M. Buber, *Problem człowieka*, PWN, Warszawa 1993, s. 11.

² J. Mariański, *Wartości prospołeczne w świadomości Polaków*, „Górnśląskie Studia Socjologiczne” 2014, nr 5, s. 114.

nie trudno jest młodzieży, która w wielobarwności postmodernistycznej rzeczywistości nierzadko nie potrafi zaadresować własnego życia w taki sposób, żeby odkryć w nim sens, przeżywać poczucie spełnienia i wzrastania. Współczesna młodzież sfokusowana na zrobienie szybkiej kariery, zarobienie dużych pieniędzy i uprawianie wygodnego, konsumpcyjno-hedonistycznego stylu życia nie ma czasu na bliskie spotkania z drugim człowiekiem, zastanowienie się nad sensem i właściwym kierunkiem drogi życiowej. Spełnienie tych standardów niesie koszty osamotnienia, poczucia zagrożenia i utraty zdrowia. Człowiek uświadamia sobie własną niewystarczalność i przygodność egzystencji. Wówczas wiara staje się płaszczyzną budowania nadziei i kształtowania poczucia bezpieczeństwa, może pomagać w codziennym funkcjonowaniu³. Dzieje się tak, bowiem religia jest nośnikiem zasad etyczno-moralnych silnie korelujących z właściwymi postawami egzystencjalno-społecznymi⁴.

Jednak obecnie w Polsce obserwuje się zmiany w aspekcie religijności wśród młodzieży w porównaniu ze stanem z początku XX wieku. Zmiany te dotyczą zdystansowania młodych ludzi do Kościoła oraz krytycznego podejścia do Kościoła, jak również udziału w tradycyjnych praktykach religijnych. Zmiany te dotyczą również oddzielania sfery religijnej od sfery moralnej człowieka⁵. Wszechobecny relatywizm moralny wciska się w najbardziej newralgiczne obszary życia ludzi, co staje się niebezpieczne pod względem indywidualnym i społecznym. Dane statystyczne wskazują, że coraz więcej młodych ludzi doświadcza epizodów depresyjnych, ale również dystymii. Wskaźniki te obejmują zarówno kobiety i mężczyzn⁶.

Jak podkreśla K. Wierzbicki, należy mieć świadomość, że pewne negatywne wpływy towarzyszące procesowi wychowania mają z góry ustawiony cel dezintegracji osobowości młodych ludzi. Grupy przestępcze, sekty, subkultury młodzieżowe, używki, media – zwłaszcza internet – mogą stanowić czynniki zakłócające właściwy rozwój jednostki⁷.

W związku z tym, że dynamika etyczno-moralna współczesnego postmodernistycznego świata nieustannie ulega zmianie, uzasadnione

³ J. Mariański, *Doświadczenia religijne w życiu codziennym młodzieży polskiej w XXI wieku*, „Humaniora Czasopismo internetowe” Nr 2 (38) /2022, s. 29.

⁴ J. Mariański, *Wartości prospołeczne...* op.cit.

⁵ B. Urbańska, *Religijność młodych Polaków: ucieczka od religii czy od kościoła?* [w:] K. Skarżyńska (red.), *Młodzi dorośli, identyfikacje, postawy i aktywizm i problemy życiowe*, SGGW, Warszawa 2021, s. 47.

⁶ Raport NFZ o zdrowiu. Depresja (2020), Warszawa, <https://ezdrowie.gov.pl/portal/home/badania-i-dane/zdrowe-dane/raporty/nfz-o-zdrowiu-depresja> – 19.05.2023, s. 6.

⁷ K. Wierzbicki, *Aksjologia wychowania – chrześcijańskie ujęcie prawa naturalnego*, [w:] „Law • Education • Security”, Nr 120, 2023, s. 23.

jest podjęcie próby zdiagnozowania poziomu religijności oraz poczucia bezpieczeństwa młodzieży. **Celem** badań jest określenie poziomu religijności młodzieży i zdiagnozowanie zagrożonych obszarów funkcjonowania, a także określenie związku między tymi zmiennymi. W badaniach sformułowano następujące pytania badawcze:

- Jaki jest poziom religijności badanej młodzieży?
- W których obszarach funkcjonowania młodzież wykazuje poczucie zagrożenia?
- Czy poziom religijności koreluje z poczuciem bezpieczeństwa młodzieży?

Metody badawcze

W badaniach posłużono się metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankietowania. W celu określenia poziomu religijności badanej młodzieży posłużono się Skalą Religijności Personalnej R. Jaworskiego składającej się z 30 twierdzeń. Respondenci mieli za zadanie ustosunkować się do twierdzeń w skali od 1 do 7. Maksymalny wynik to 210, natomiast wynik minimalny – 30. W obrębie SRP wyodrębniono cztery obszary:

- 1) wiara, określająca siłę związku z Bogiem;
- 2) moralność, która oznacza stopień zgodności postępowania moralnego człowieka zgodnie z zasadami religijnymi;
- 3) praktyki religijne – odnoszące się do poziomu zaangażowania w modlitwę, relację z Bogiem i kontemplację;
- 4) Self religijny to poziom odczucia bliskości z Bogiem i dumą z bycia chrześcijaninem.

Poczucie bezpieczeństwa diagnozowano z wykorzystaniem ankiety własnej konstrukcji. Poproszono respondentów o wskazanie odpowiedzi na pytania dotyczące obaw o bezpieczeństwo finansowe, bezpieczeństwo rodziny, bezpieczeństwo zdrowotne, bezpieczeństwo w relacjach z przyjaciółmi oraz bezpieczeństwo dotyczące perspektyw życiowych.

Badania przeprowadzono w 2023 roku i obejmowały 114-osobową grupę młodzieży akademickiej w wieku od 19 do 28 lat.

Religijność młodzieży

Religijność jest fenomenem wieloaspektowym, możliwym do wielostronnego analizowania. Zjawisko to pozostaje w zainteresowaniu badaczy wielu dyscyplin naukowych. W związku z tym pojęcie to nie jest łatwe do zdefiniowania i jednoznacznego określenia. Nierzadko zamiennie jest używane z pojęciem „religia”⁸, która uznawana jest za system wierzeń i zachowań odnoszących się do rzeczy świętych. Religijność natomiast uznawana jest za element funkcjonowania człowieka, który stanowi pochodną religii. Wyróżnia się trzy elementy religii i są to kolejno: wiara, praktyka i organizacja. Konstelacja ta pozwala zauważyć, że religia jest podstawą istnienia społeczeństwa, mającą wpływ na kształtowanie pozytywnych relacji i pozytywnej rzeczywistości społecznej oraz determinuje ład społeczny⁹.

W niniejszym opracowaniu przyjęto pojęcie religijności za R. Jaworskim, który rozumie religijność jako indywidualne przeżywanie oraz realizację prawd i norm religii. Religijność zatem to przeżycia religijne, przekonania religijne i normy wynikające z prawd religii. Natomiast istotą religijności jest osobowa relacja z Bogiem¹⁰. R. Jaworski wyodrębnia dychotomię w aspekcie religijności, wyszczególniając religijność personalną i apersonalną. Ta pierwsza odnosi się do człowieka angażującego się w kontakt z Bogiem osobowym. Bóg jest dla człowieka centralną, trwałą, a także ustrukturalizowaną wartością. Człowiek doświadcza świadomości tworzenia swojego stosunku do Boga, jednocześnie jest za ten stosunek odpowiedzialny. Bóg osobowy integruje świat wartości takiego człowieka¹¹. Druga odsłona religijności według R. Jaworskiego to religijność apersonalna, w ramach której człowiek odbiera Boga, jako wartość instrumentalną, zaspokajającą potrzeby. To odmiana monologu skierowanego do Boga, z którym kontakt podporządkowany jest wartościom, celom innym niż Bóg. W takim fenomenie religijności człowiek czuje się przymuszany zewnątrz do związku z Bogiem, nie doświadcza poczucia odpowiedzialności za stan tej relacji. Natomiast sama religijność nie jest źródłem poczucia własnej wartości i godności¹².

⁸ H. Grzymała-Moszczyńska, *Psychologia religii. Wybrane zagadnienia*, UJ, Kraków 1991, s. 44.

⁹ L. Pietruszka, *Religijność młodzieży i jej rodzinne uwarunkowania. Raport z badań*, „Kultura-Społeczeństwo-Edukacja” 2021, nr 1 (5) s. 82.

¹⁰ R. Jaworski, *Psychologiczne korelaty religijności personalnej*, KUL, Lublin 1989, s. 10–12.

¹¹ Ibidem, s. 67.

¹² Ibidem, s. 67–68.

Poniżej przedstawiono maksymalny i minimalny oraz średni wynik ogólny uzyskany przez badaną młodzież w Skali Religijności Personalnej.

Tabela 1. Wyniki w SRP

Skala	Min.	Max.	Średnia	Odchylenie standardowe
Wiara	16,00	46,00	28,75	4,33
Moralność	7,00	41,00	26,23	8,75
Praktyki religijne	14,00	51,00	35,43	6,98
Self religijny	10,00	28,00	20,35	4,04
Wynik ogólny	53,00	162,00	110,78	20,59

Źródło: badania własne

Maksymalny wynik ogólny możliwy do uzyskania przedmiotowym narzędziem badawczym, który jest odzwierciedleniem bardzo wysokiego poziomu religijności personalnej, to 210 punktów. Najniższy wynik jaki można uzyskać, będący wskaźnikiem religijności apersonalnej, czyli skrajnie niedojrzałej, to 30 punktów. W badanej grupie najwyższy zarejestrowany wynik wyniósł 162 punkty, natomiast najniższy 53 punkty. Zgodnie z kluczem autora SRP w podskalach można było uzyskać maksymalne wyniki: wiara – 54; moralność – 49; praktyki religijne – 70; self religijny – 35. Badana młodzież uzyskała znacząco niższe wyniki od maksymalnie możliwych. Średnie tych wskazań znacznie bardziej odbiegają od wyników maksymalnych.

W celu zbadania rozkładu empirycznego z rozkładem normalnym zastosowano Test Kołmogrowa-Smirnowa. Rozkład wyników w badanej grupie jest zbliżony do rozkładu normalnego i wynosi ($df = 114$, $\lambda = 0.110$, $p < 0,002$). W tabeli poniżej przedstawiono średnie wyniki z podziałem na płeć badanych.

Tabela 2. Średnie wyniki z podziałem na płeć

Płeć	Średnia	Odchylenie standardowe	Df	T	P<
Kobiety	113,02	18,03	76,21	1,36	n.i.
Mężczyźni	107,35	23,80			

Źródło: badania własne

Wyniki zamieszczone w tabeli 2. pokazują, że kobiety nieco wyżej niż mężczyźni uplasowały się w średnim poziomie religijności, gdzie uzyskały wskaźnik 113,02, natomiast mężczyźni – 107,35. Należy też podkreślić, że odchylenie standardowe jest większe w grupie mężczyzn, gdzie wyniosło 23,80, natomiast w grupie kobiet – 18,03. To pokazuje, że w badanej grupie występują znaczące różnice w poziomie religijności zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn.

Podjęto próbę porównania wyników średnich uzyskanych w grupie kobiet i w grupie mężczyzn z podziałem na podskale SRP.

Tabela 3. Średnie wyniki kobiet i mężczyzn w zakresie podskal SRP

Skala	Płeć	Średnia	Odchylenie standardowe	t	P<
Wiara	Kobieta	28,95	4,142	0,615	0,27
	Mężczyzna	28,44	4,639		
Moralność	Kobieta	26,76	7,851	0,801	0,21
	Mężczyzna	25,42	10,032		
Praktyki religijne	Kobieta	36,46	6,718	1,966	0,05
	Mężczyzna	33,86	7,156		
Self religijny	Kobieta	20,84	3,229	1,469	0,001
	Mężczyzna	19,62	4,914		

Źródło: badania własne

Jak wynika z uzyskanych danych zamieszczonych tabeli 3., zróżnicowanie średnich wyników uzyskanych w poszczególnych skalach religijności z podziałem na płeć istotne statystycznie było w skali self religijny oraz praktyki religijne. Zatem występuje istotna różnica pomiędzy kobietami a mężczyznami pod względem praktyk religijnych, na które składają się kontemplacja religijna oraz modlitwa. Ponadto kobiety okazały się bardziej zaangażowane w bliskość z Bogiem, jak również częściej okazywały dumę z przynależności do Kościoła Katolickiego.

Zabieg podziału na poziomy religijności badanej grupy wyodrębniający kwartyle z rozkładu empirycznego wyszczególniający: wyniki niskie w przedziale 53 – 88 pkt, wyniki średnie w przedziale 89 – 125 pkt oraz wyniki wysokie w przedziale 126 – 162 pkt, pokazał, że 14,9% badanych

uzyskało wyniki niskie, 61,4% respondentów to osoby z wynikiem średnim oraz 23,6 to osoby, które uzyskały wyniki wysokie.

Wybrane wymiary bezpieczeństwa w perspektywie personalnej

Aspekt bezpieczeństwa jest immamentną potrzebą człowieka i stanowi fundament ludzkiej egzystencji. Intuicyjna interpretacja bezpieczeństwa pozwala zauważyć, że jest to stan, który umożliwia człowiekowi istnienie, trwanie i rozwój. Podejmowane przez wielu autorów próby zdefiniowania bezpieczeństwa pokazują, że bezpieczeństwo można określić w dwóch ujęciach, czyli pozytywnym i negatywnym. To pierwsze odnosi się do wartości *in plus*, czyli stanu, w którym warunki pozwalają na progres. Drugie ujęcie negatywne określane jest jako stan braku zagrożeń. Tym samym pojawia się swoista dychotomia, czyli bezpieczeństwo i stan zagrożenia, które wzajemnie określają się i nie mogą bez siebie istnieć¹³.

Daniel Frai w swoich rozważaniach na temat bezpieczeństwa pokazał, że stan ten jest uzależniony od subiektywnych predyspozycji percepcyjnych i interpretacyjnych jednostki. Zakładał on, że brak bezpieczeństwa jest stanem zagrożenia występującym tylko wówczas, gdy występuje duże rzeczywiste zagrożenie. Warunkiem takiego stanu musi być zaistnienie prawidłowego postrzegania przez jednostkę zagrożenia. Autor ten podkreśla, że jednostki mogą odczuwać stan obsesji w aspekcie bezpieczeństwa wówczas, gdy błędnie interpretują ów stan, a w rzeczywistości zagrożenie będzie nieznaczne. W sytuacji, gdy jednostka określa stan jako bezpieczny, a w rzeczywistości występuje poważne zagrożenie, wówczas mamy do czynienia ze stanem fałszywego bezpieczeństwa. Ostatni model partycypacji bezpieczeństwa według Daniela Frai to stan bezpieczeństwa, gdy zagrożenie jest nieznaczne przy prawidłowym postrzeganiu tego stanu przez jednostkę¹⁴. Zatem analizując aspekt bezpieczeństwa, istotne jest odniesienie się do obiektywnych możliwości interpretacyjnych, co w rzeczywistości jest niemożliwe ze względu na osobnicze warunki

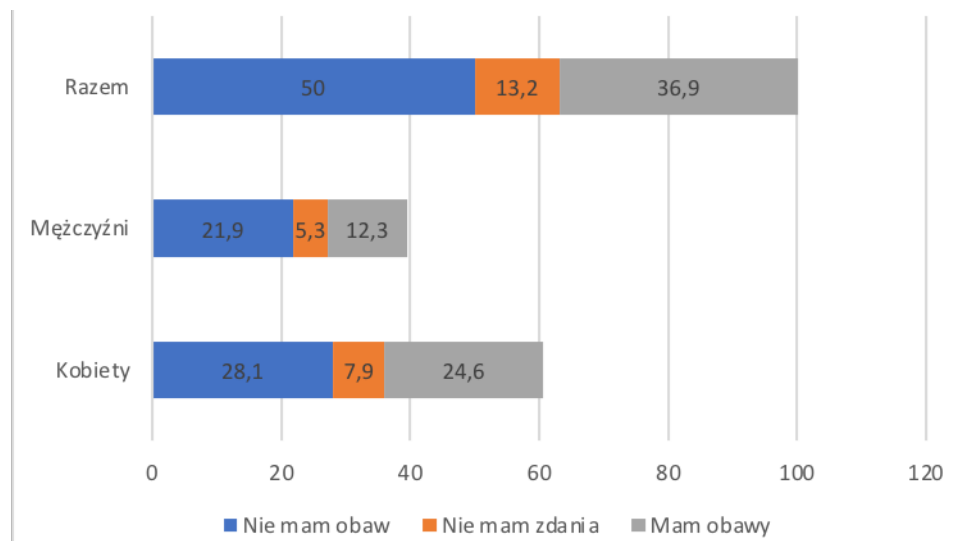
¹³ A. Czupryński, *Bezpieczeństwo w ujęciu teoretycznym*, [w:] A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zbojna (red.), *Bezpieczeństwo. Teoria. Badania. Praktyka*, CNBOP-PIB, Warszawa 2015, s. 10.

¹⁴ J. Piwowarski, *Transdyscyplinarna istota kultury bezpieczeństwa narodowego*, Wyd. Akademii Pomorskiej, Słupsk 2016, s. 360.

i cechy każdego człowieka. W związku z tym w niniejszym opracowaniu odniesiono się wyłącznie do subiektywnej oceny bezpieczeństwa jednostki. Bezpieczeństwo zatem to subiektywny stan jednostki odnoszący się do odczuć i doznań wynikających z wyobrażeń, spostrzeżeń i wrażeń¹⁵.

Bezpieczeństwo personalne odnosi się do konkretnych jednostek. Chodzi tu o brak zagrożeń życia i zdrowia, ale również brak zagrożeń w odniesieniu do posiadanych wartości¹⁶.

Wykres 1. Bezpieczeństwo finansowe.

Źródło: badania własne

W ramach bezpieczeństwa personalnego jednostki rozpatrywano bezpieczeństwo w aspekcie finansowym, rodzinnym, zdrowotnym, relacyjnym w odniesieniu do posiadania przyjaciół oraz w aspekcie perspektywicznym, czyli funkcjonowania w przyszłości.

W literaturze dotyczącej zagadnień bezpieczeństwa widnie termin bezpieczeństwo psychologiczne, na które zwrócił uwagę Ryszard Klamut. Autor ten definiuje bezpieczeństwo psychologiczne jako subiektywny stan jednostki, która doświadcza poczucia pewności i spokoju. Stan ten

¹⁵ W. Czajkowski, J. Wąs-Gubała, *Bezpieczeństwo personalne w perspektywie kulturowej*, „Studia nad bezpieczeństwem”, 2017, nr. 2 s. 11.

¹⁶ J. Zawisza, S. Ćmiel, *Filozoficzne aspekty bezpieczeństwa strukturalnego w kontekście bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego*, „Jurnal of Modern Science”, 2012, s. 198.

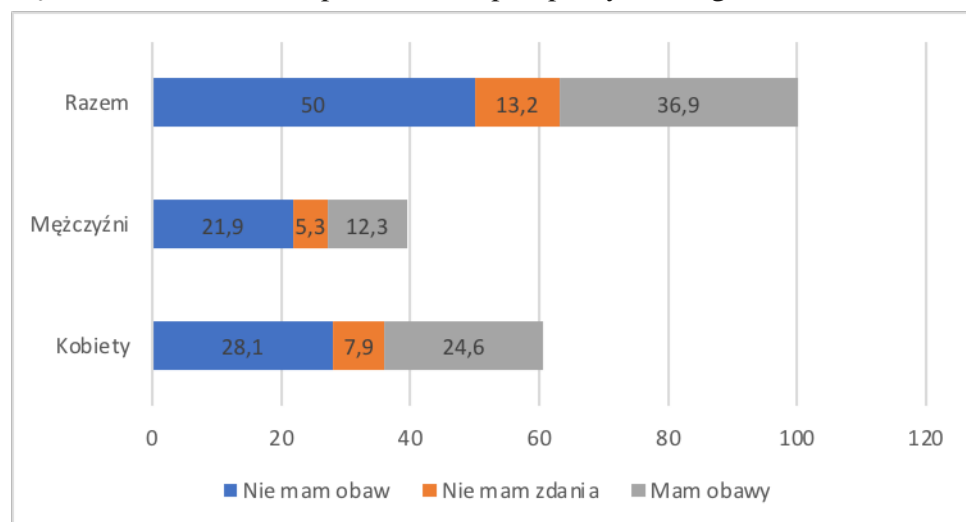
odnoszony jest do bezpieczeństwa jako wartości, aktywności poznawczej oraz poziomu jakości życia¹⁷.

Poszukując odpowiedzi dotyczących poczucia bezpieczeństwa w wybranych obszarach, poproszono badane osoby o określenie, czy towarzyszą im obawy o daną sferę funkcjonowania.

Poczucie zagrożenia w sferze bezpieczeństwa finansowego towarzyszyło większości badanych (51,7%). Kobiety zdecydowanie częściej niż mężczyźni przyznawały się do obaw o finanse.

Kolejne pytanie dotyczące bezpieczeństwa w przyszłości wymagało ustosunkowania się do stwierdzenia „Obawiam się, że sobie nie poradzę w życiu”.

Wykres 2. Poczucie bezpieczeństwo perspektywiczne.

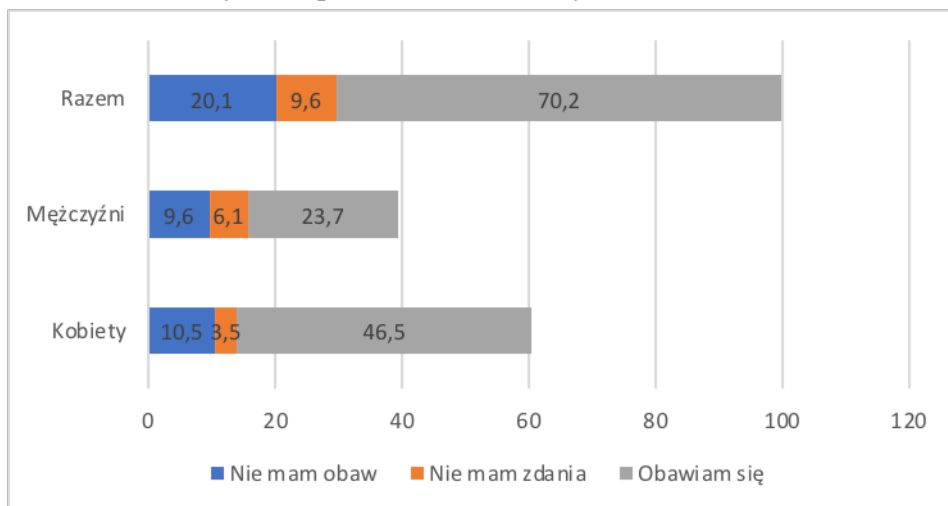
Źródło: badania własne

Z wykresu 2. wynika, że 50% badanych nie myśli o przyszłości w kategoriach obaw o nią. Analiza odpowiedzi uwzględniająca podział na płeć pozwala zauważyć, że więcej kobiet niż mężczyzn wyraża obawy w zakresie funkcjonowania w przyszłości.

¹⁷ R. Klamut, *Bezpieczeństwo jako pojęcie psychologiczne*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Rzeszowskiej. Ekonomia i Nauki Humanistyczne”, 2012, 4 (19), s. 48.

Rodzina jest wyborem w obszarze wartości stawianym na pierwszym miejscu w wielu badaniach. Zapytano respondentów o określenie, czy przejawiają obawy o bezpieczeństwo rodziny.

Wykres 3. Obawy o bezpieczeństwo rodziny.

Źródło: badania własne

Jak wynika z wykresu 3., badana młodzież zdradza niepokój o bezpieczeństwo rodziny (70,2%). Stan ten pokazuje, że rodzina nadal stanowi dużą wartość w życiu młodego człowieka.

Kontakty interpersonalne stanowią istotny element dający poczucie zadowolenia i satysfakcji z życia. W związku z tym respondenci poproszeni zostali o określenie poczucia bezpieczeństwa i w tym obszarze. Okazało się, że wśród badanych młodych ludzi prawie co trzeci badany (28,5%) wyraził obawy o kontakty z przyjaciółmi. Większość, bo 58,7%, takich obaw nie wyraziła. Odwrotne proporcje procentowe odnosiły się do obaw o własne zdrowie, bowiem 56,1% respondentów takie obawy towarzyszą. Deklaracje obaw ujawniło 27,5% kobiet spośród grupy kobiet i 22,2% mężczyzn wśród badanych mężczyzn.

Religijność a poczucie bezpieczeństwa

Jednym z złożań badawczych było wskazanie zależności pomiędzy poziomem religijności a poczuciem bezpieczeństwa personalnego.

Tabela 4. Korelacje pomiędzy religijnością a bezpieczeństwem

Współczynnik korelacji	Religijność	Bezpieczeństwo finansowe	Obawy o przyszłość	Bezpieczeństwo rodziny	Zagrożenie braku przyjaciół	Bezpieczeństwo zdrowotne
Religijność	–	0,092	0,027	0,056	0,181	0,071
Bezpieczeństwo finansowe	0,092	–	0,548**	0,443**	0,356**	0,301**
Obawy o przyszłość	0,027	0,540**	–	0,211*	0,215*	0,144
Bezpieczeństwo rodziny	0,56	0,443**	0,211*	–	0,321**	0,510**
Zagrożenie braku przyjaciół	0,181	0,356**	0,215*	0,321**	–	0,403**
Bezpieczeństwo zdrowotne	0,071	0,301**	0,144	0,510**	0,403**	–

Źródło: badania własne

*korelacja dwustronna na poziomie 0,05.

**korelacja dwustronna na poziomie 0,01.

Analiza statystyczna nie wykazała istotnych związków pomiędzy religijnością a poczuciem zagrożenia bezpieczeństwa w żadnym z analizowanych obszarów. Natomiast wskaźnik korelacji r-Spearmana pomiędzy wszystkimi obszarami zagrożenia bezpieczeństwa wskazuje na istotność statystyczną dwustronną, na poziomie $p < 0,01$. Zatem osoby przejawiające obawy o bezpieczeństwo finansowe doświadczają również obaw o bezpieczeństwo rodziny, o własną przyszłość oraz o relacje z przyjaciółmi i własne zdrowie.

Podsumowanie

W świetle uzyskanych wyników badań należy stwierdzić, że młodzież ujawnia niski poziom religijności, biorąc pod uwagę uzyskany ogólny

wynik w skali. Przyczyn zmniejszenia religijności można upatrywać zachodzących zmianach społecznych. Aktualnie młodzież w Polsce poddawana jest wpływowi sekularyzacji i relatywizacji religijno-moralnej, podobnie jak młodzież z krajów Europy Zachodniej. Jednak do Polski te wpływy dotarły z opóźnieniem w porównaniu z krajami zachodnimi¹⁸. Zmiany społeczne i kulturowe, które mają miejsce we współczesnym świecie, oddziałują na proces wychowania i rozwój młodego człowieka. Próba przekształcenia obrazu rodziny, składającej się tradycyjnie z rodziców i ich potomstwa, jest widoczna. W Polsce zauważalne są także antagonistyczne reakcje środowisk liberalno-lewicowych na symbole i wartości ogólnoludzkie oraz chrześcijańskie. Atakują one funkcjonowanie rodziny i jej członków, sugerując, że małżeństwo może być zawierane przez osoby o tej samej płci¹⁹, co sytuowane jest daleko od katolickich postaw.

Młodzież obawia się głównie o swoje bezpieczeństwo finansowe, a zatem o dostępność środków na utrzymanie oraz o bezpieczeństwo najbliższych oraz o własny stan zdrowia. Niski poziom zagrożenia występuje w aspekcie posiadania przyjaciół oraz obaw o przyszłość.

Otrzymane wyniki wskazują na brak korelacji pomiędzy ogólnym poziomem religijności a poczuciem zagrożenia w analizowanych obszarach, co nie znajduje odzwierciedlenia w wielu dotychczas przeprowadzonych badaniach²⁰.

Niniejsze opracowanie stanowi wyłącznie niewielki fragment w przedmiotowym zakresie i należy je traktować jako przyczynek do dalszych eksploracji badawczych.

¹⁸ B. Urbańska, *Religijność młodych Polaków: ucieczka od religii czy od kościoła?* [w:] K. Skarżyńska (red.), *Młodzi dorośli, identyfikacje, postawy i aktywizm i problemy życiowe*, Warszawa 2021, Wydawnictwo SGGW, s. 48.

¹⁹ Wierzbicki K., *Działalność i nauczanie Sługi Bożego Stefana Wyszyńskiego – implikacje pedagogiczne dla potrzeb praktyki penitencjalnej* [w:] „Forum Pedagogiczne”, T. 11, nr 2 2021, s. 73–85.

²⁰ D. Pardini, T. Plante, A. Sherman, J. Stump, *Religious faith and spirituality in substance abuse recovery. Determining the mental health benefits*, „Journal of Substance Abuse Treatment”, 2000, 19(4), 347–354; W. Prężyna, *Religijny wymiar człowieka w ujęciu ks. prof. Józefa Pastuszki*. „Zeszyty Naukowe KUL”, 1990, nr 33, 1–4, 127–137; Z. Uchnast, *Psychologiczne aspekty dojrzałej religijności*, „Częstochowskie Studia Teologiczne”, 1975, nr 3, 147–161.

Bibliografia

- Buber M., *Problem człowieka*, PWM, Warszawa 1993.
- Czajkowski W., Wąs-Gubała J., *Bezpieczeństwo personalne w perspektywie kulturowej*, „Studia nad bezpieczeństwem” 2017, nr 2.
- Czupryński A., *Bezpieczeństwo w ujęciu teoretycznym*, [w:] A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zbojna (red.), *Bezpieczeństwo. Teoria. Badania. Praktyka*, CNBOP-PIB, Warszawa 2015.
- Grzymała-Moszczyńska H., *Psychologia religii. Wybrane zagadnienia*, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków 1991.
- Jaworski R., *Psychologiczne korelaty religijności personalnej*, KUL, Lublin 1989.
- Klamut R., *Bezpieczeństwo jako pojęcie psychologiczne*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Rzeszowskiej. Ekonomia i Nauki Humanistyczne” 2012 nr 4(19).
- Mariański J., *Wartości prospołeczne w świadomości Polaków*, „Górnośląskie Studia Socjologiczne” 2014, nr 5.
- Mariański J., *Doświadczenia religijne w życiu codziennym młodzieży polskiej w XXI wieku*, „Humaniora Czasopismo internetowe” 2022, nr 2 (38) /2022.
- Pardini D., Plante T., Sherman A., Stump J., *Religious faith and spirituality in substance abuse recovery. Determining the mental health benefits*, “Journal of Substance Abuse Treatment”, 2000, 19(4).
- Piwowski J., *Transdyscyplinarna istota kultury bezpieczeństwa narodowego*, Wyd. Akademia Pomorska, Słupsk 2016.
- Prężyna W., *Religijny wymiar człowieka w ujęciu ks. prof. Józefa Pastuszki*, „Zeszyty Naukowe KUL”, 1990 nr 33.
- Raport NFZ o zdrowiu. Depresja (2020) Warszawa <https://ezdrowie.gov.pl/portal/home/badania-i-dane/zdrowe-dane/raporty/nfz-o-zdrowiu-depresja-19.05.2023>
- Uchnast Z., *Psychologiczne aspekty dojrzałej religijności*. „Częstochowskie Studia Teologiczne”, 1975 nr 3.
- Urbańska B., *Religijność młodych Polaków: ucieczka od religii czy od kościoła?* [w:] K. Skarżyńska (red.), *Młodzi dorośli, identyfikacje, postawy i aktywizm i problemy życiowe*, Wydawnictwo SGGW Warszawa 2021.
- Wierzbicki K., *Aksjologia wychowania – chrześcijańskie ujęcie prawa naturalnego*, [w:] „Law • Education • Security”, Nr 120, 2023.
- Wierzbicki K., *Działalność i nauczanie Sługi Bożego Stefana Wyszyńskiego – implikacje pedagogiczne dla potrzeb praktyki penitencjarnej* [w:] „Forum Pedagogiczne”, T. 11, nr 2 2021.
- Zasępa E., *Personalny wymiar religijności a poczucie koherencji i poczucie bezpieczeństwa*, „Studia Psychologica” 2002 nr 3.
- Zawisza J. Ćmiel S., *Filozoficzne aspekty bezpieczeństwa strukturalnego w kontekście bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego*, „Jurnal of Modern Sience”, 2012 nr 3/14.